W PARAFII MICHAŁKOWICKIEJ

Parafia św. Michała Archanioła · 1821 – 1951

> *„13 kwietnia 1823 urodził się Wojtek Kołodziej, syn gospodarza Stefana i Anny zd. Wicik.”*
>
> *Pierwszy chrzest mieszkańca Przełajki odnotowany w księgach parafii michałkowickiej*

1821 Bulla papieża Piusa VII „De salute animarum” — O zbawieniu dusz — reguluje status Kościoła katolickiego w Prusach po zmianie granic państwowych. Dekanaty bytomski i pszczyński przechodzą z diecezji krakowskiej do wrocławskiej.

1821 Kościół parafialny w Czeladzi, położony po stronie Królestwa Polskiego, zostaje przy diecezji krakowskiej. Przełajkę oraz Siemianowice z przysiółkami Sadzawki i Czekaj odłączono od parafii czeladzkiej i przydzielono do najbliższej parafii śląskiej — w Michałkowicach. Droga do kościoła wydłużyła się o kilka kilometrów.

DO 1868 Na mocy uzgodnień lokalnych dziesięcina z Przełajki trafia do parafii w Kamieniu.

1830 Pierwsze wzmianki o szkole w Przełajce; jej ówczesnej siedziby nie znamy. Kolejna działała około 1857–1878, a docelowy budynek powstawał w trzech etapach: 1874, 1879 i 1910.

OK. 1850 Na miejscu zlikwidowanej fryszerki Donnersmarckowie budują nowoczesny młyn parowy z pomocniczym napędem wodnym.

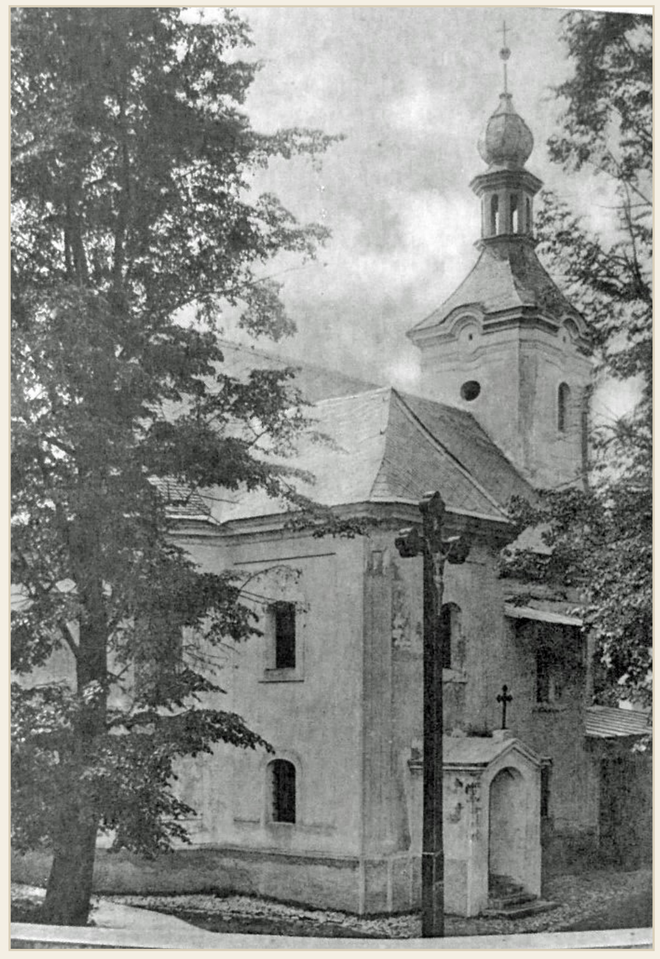
1922 Po industrializacji Górnego Śląska, I wojnie światowej, powstaniach śląskich i plebiscycie Przełajka wraz z całą parafią michałkowicką znajduje się w Polsce.

1939–1945 Czas okupacji.

1951 Druga inicjatywa budowy własnej świątyni kończy się powodzeniem.

Stary kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Czeladzi; po prawej stoi już nowy.
wł. Muzeum Saturna, IS PAN

Stary kościół pw. św. Michała Archanioła w Michałkowicach.
K. von Rheinbaben-Warmbrunn, Familienbuch der von Rheinbaben, T. 2A, München 1898

EPIDEMIA CHOLERY

Przełajka · sierpień i wrzesień 1849

Na przełomie sierpnia i września 1849 roku Przełajkę dotknęła epidemia cholery — zmarło blisko trzydzieści osób, przy niespełna dwustu mieszkańcach wsi. Zmarłych chowano w dwóch miejscach: część na cmentarzu parafialnym w Michałkowicach, część na utworzonym naprędce cmentarzu cholerycznym pod Sośnią Górą. Po ustaniu zarazy mieszkańcy zbudowali na gruncie Józefa Krajuszka kaplicę wotywną pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny.

POCHOWANI W MICHAŁKOWICACH

1. Janina Wicik
2. Łucja Białas
3. Kazimierz Białas
4. Antonina Gajdzik
5. Katarzyna Stalmach

POCHOWANI NA STARYM CMENTARZU W PRZEŁAJCE

1. Ignacy Wajda
2. Agnieszka Wajda
3. Józef Gajdzik
4. Antoni Jurczyński
5. Antoni Trzaski
6. Zofia Stalmach
7. Antoni Molka
8. Marianna Białas
9. Kasper Białas
10. Krystyna Skipiała
11. Jan Białas
12. Zuzanna Gajdzik
13. Franciszek Chrobok
14. Franciszka Derey
15. Grzegorz Białas
16. Sebastian Gawron
17. Franciszka Przybylok
18. Marianna Białas
19. Józef Przybylok
20. Wiktoria Krajuszek
21. Szymon Molka
22. Marianna Domogalski
23. Franciszek Kuchta

Cmentarz cholerycznyz roku 1849 pod Sośnią Górą.
fot. A. Białas

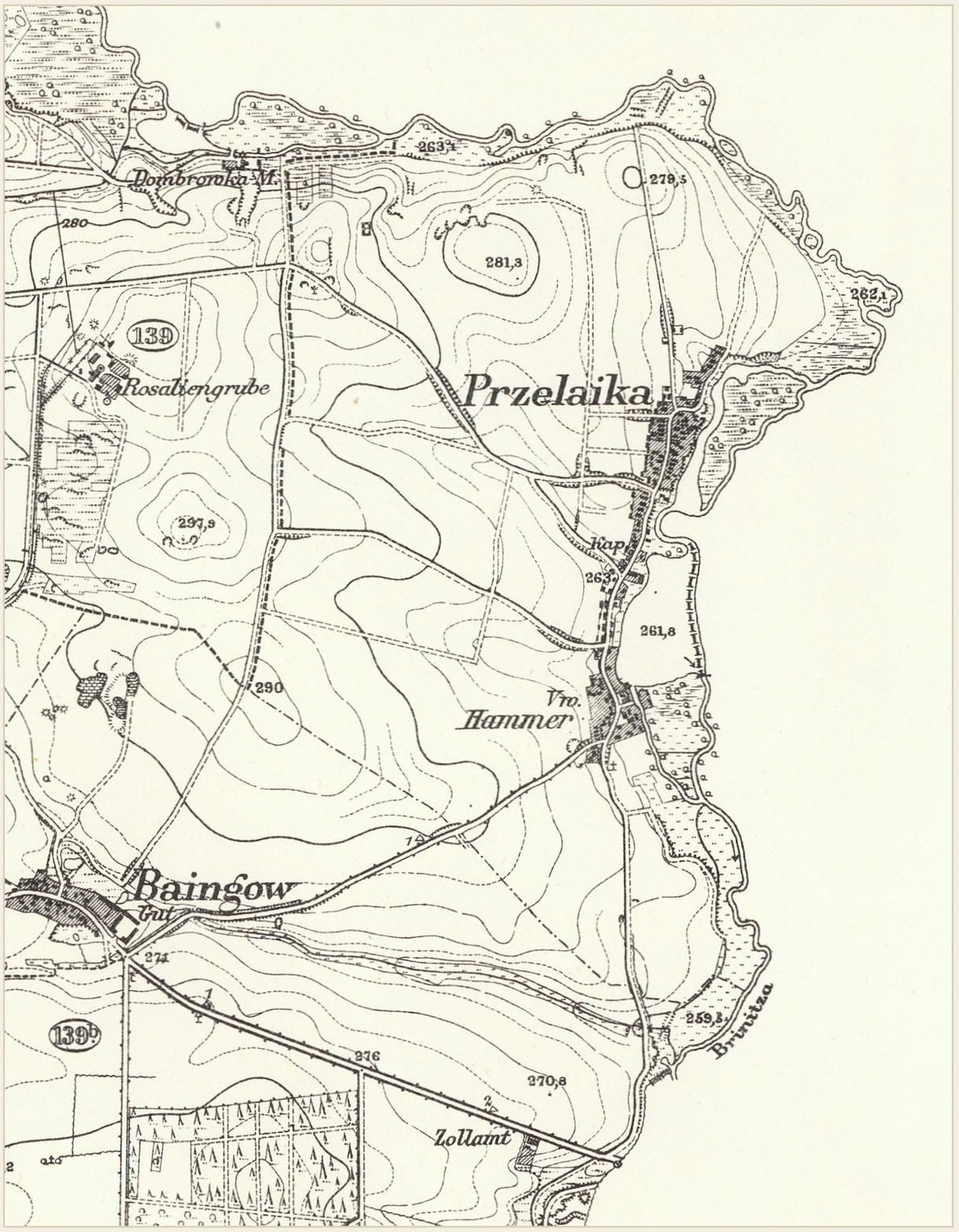
Kapliczka pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny, wzniesiona po epidemii.
wł. nieznany

Dwadzieścia osiem nazwisk zapisano w księgach parafii michałkowickiej. Kilka z tych rodzin — Białasowie, Gajdzikowie, Krajuszkowie, Molkowie, Stalmachowie — mieszkało w Przełajce już w roku 1700 i mieszka w niej do dziś.

NAD BRYNICĄ

Rzeka graniczna i powodzie · 1883 – 1903

Brynica przez blisko dwa stulecia wyznaczała granicę państwową, a przy tym regularnie wylewała na przełajskie łąki. Mapa z 1883 roku pokazuje jeszcze stare, kręte koryto; zdjęcia z 1903 roku — pastwiska przy samej wodzie i zalane Przedewsie. Rzekę uregulowano dopiero w okresie międzywojennym, gdy Przełajka była już po polskiej stronie.

Przełajka i stare koryto Brynicy na mapie z 1883 roku.
Archiwum Map Zachodniej Polski, Poznań; kopia A. Białas za zgodą Muzeum Górnictwa w Zabrzu

Przełajka 1903 — nad Brynicą; nikt już nie pamięta, gdzie to było.
wł. E. Tomala

Zalane Przedewsie w 1903 roku; w dali zabudowania obecnej ulicy Rzecznej.
wł. E. Tomala

ŚWIĘTO MORZA

Międzywojnie nad starym korytem Brynicy · 1932

W okresie międzywojennym życie w Przełajce zaczęło biec po nowemu. Na starym korycie Brynicy organizowano „Święto morza” — paradę udekorowanych czółen, którą pamiętano we wsi jeszcze długo po wojnie. W tym samym czasie ruszyła regulacja rzeki: koryto wyprostowano, a wylewy, które przez pokolenia zalewały Przedewsie, odsunięto od zabudowań.

Parada udekorowanych czółen podczas „Święta morza” w 1932 roku, w okolicach kapliczki.
wł. E. Tomala

Regulacja Brynicy na odcinku od sklepu Cieciorów do Przedewsia.
wł. E. Tomala

Rodzina autora nad śluzą „Opusta”, lata trzydzieste XX wieku.
wł. rodzina Białas

MŁYN I KARCZMA

Dwa domy, wokół których toczyło się życie wsi

Młyn stanął około 1850 roku na miejscu dawnej fryszerki — parowy, z pomocniczym napędem wodnym, wybudowany przez Donnersmarcków. Karczma Józefa Dudka przed pierwszą wojną trafiła nawet na pocztówkę „Gruss aus Przelaika O.S.”. Oba budynki rozebrano w naszych czasach: młyn 21 lipca 1974 roku, karczmę w lipcu 1981.

Młyn z 1847 roku; wyburzony 21 lipca 1974.
fot. A. Białas, 1972

Karczma Józefa Dudka na pocztówce „Gruss aus Przelaika O.S.” — stan przed I wojną światową.
wł. E. Rostek

Karczma w roku 1934. W oknie Maria Gryzak z domu Horzela (1878–1954), w drzwiach jej córka Matylda Rostek (1906–1989).
wł. E. Rostek

Karczma Józefa Dudka przed zburzeniem w lipcu 1981 roku.
fot. A. Białas, 1972

Po roku 1945 zmienił się ustrój społeczno-gospodarczy, a w Przełajce odżyła myśl o własnej świątyni. Druga z dwóch inicjatyw zakończyła się powodzeniem: w roku 1951 powstała kuracja pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Od niej liczy się jubileusz siedemdziesięciopięciolecia.